

CONFRARIES MEDIEVALS

Antoni Bach

Arxius

- A C B. Arxiu capitular de Barcelona.
- A C U. Arxiu capitular d'Urgell.
- A C V. Arxiu capitular de Vic.
- A D S. Arxiu diocesà de Solsona.
- A H C C. Arxiu històric comarcal de Cervera.

La confraria apareix en els primers temps de la reconstrucció del nostre país, en l'època postmusulmana; d'associacions laborals, n'hi hagué en l'època romana; en els països germànics era coneguda la *gilda*, que tenia un objectiu de protecció militar i d'ajuda mútua en l'aspecte econòmic (fou de creació germano-cristiana.) En el nostre país, a començaments del segle XI sorgeixen associacions i confraries com una institució que no s'improvisa.

Fenomen urbà

Els pobles medievals portaven una vida força comunitària; els pobles petits, sota la supervisió d'un castlà o d'un batlle que es preocupaven dels interessos del senyor o del rei, s'administraven de comú acord per un consell general de tots els caps de casa i un parell de jurats que el consell elegia cada any. En l'aspecte religiós hi havia un rector, que solia ésser un factòtum. Aquests poblets no necessitaven les confraries; dins el poblet no hi mancava un hospital, o una caseta on s'aixoplugaven els pobres i els pelegrins. Per això en els poblets no es troben confraries durant l'època medieval. Hi hagué en aquests llocs, des dels primers temps, un fuster, un ferrer, un pedrapiquer, però la seva família era una família pagesa que no tenia interessos o necessitats específiques, que no fossin la cura de la salut, el dot de la filla, les despeses de l'enterrament i el complement humà de la pràctica de la religió. L'ofici no era un motiu per a associar-se. En els poblets hi havia l'hos-

pitalet, la hotiga del blat, o almenys el consell del poble es preocupava d'aquestes necessitats comunes.

Unes confraries que abastaren tots els pobles foren les d'eclesiàstics, com veurem. Altres confraries tenien el seu centre en un poble de relativa importància demogràfica i no hi faltaren afiliats dels poblets i de les masies; quan es tractava de la reconstrucció d'una catedral o d'un monestir tothom era convidat a fer-se confrare i col·laborador de l'obra i a fer-se participant dels béns espirituals.

Condicionaments històrics

Les cartes de poblament que es donaren des del segle X al XII ens mostren una situació d'unes persones i d'uns llocs que necessitaven refer-se, treballar i conviure; aquests privilegis comtals o reials proporcionaven unes vies de solució que, ensems que milloraven el país en l'aspecte productiu i administratiu, donaven un espai vital a les famílies. Les cartes de poblament ja mostraven una situació comunitària i unes exigències que havien de dur a cap els habitants del lloc tots plegats.

Quan un país està per fer, com fou Catalunya fins al segle XII, tothom hi havia d'aportar el seu treball; es necessitava protecció, primerament enfront dels musulmans, que ocupaven gran part d'Espanya; després, enfront de les diverses categories de lladres, que han estat sempre els enemics interiors i més familiars.

La major part de les famílies no disposava de diners; no tothom podia pagar un metge o les despeses d'una malaltia, les peripècies de les collites, el dot d'una filla, o la construcció d'un pont o d'una església. Un recurs que era més a l'abast de tothom era la prestació personal o la *jova*, i els fruits de les collites. Entre els diners i les altres aportacions es podien fer moltes coses.

Encara que els comtes d'Urgell o de Barcelona cediren dels béns comtals o del fisc terres ben aptes per al conreu, als monestirs, a les catedrals. Els donatius dels feudals i de l'altra gent vingueren més tard. Durant els primers temps de reconstrucció i de colonització, les institucions religioses no tenien els mitjans per a fer les grans obres del romànic del segon període, que s'estilaven després de la conquesta de Tarragona, Tortosa i Lleida. Aquestes i altres necessitats exigien l'aportació de tothom.

Intervenció de les autoritats

El dret d'associació ha estat sempre en conflicte amb els poders civils. Els comtes i els bishes fomentaren les fraternes eclesiàstiques i les confraries de clergues pobres o les associacions en vistes a la reconstrucció de tipus espiritual. A mesura que l'associacionisme es difonia, sorgia la prevenció de les autoritats, com veiem en les "Partidas de Alfonso el Sabio", i en les disposicions dels reis d'Aragó i dels concilis tarraconenses¹.

Les confraries de gent d'ofici o gremials aparegueren més tard, i entre el regnat de Jaume I i el seu nét Jaume II hagueren de suportar temporades de prohibicions. Jaume II s'assabentà que alguns habitants de Lleida, especialment gent d'ofici o menestrals, es reunien en congregacions i tenien estatuts i majorals i, amb decret del juny de 1293, manà que es dissolguessin totes les que s'havien format clandestinament.

Les confraries que no eren gremials continuaren la seva actuació. Pel febrer de 1295, el mateix rei anul·là disposicions anteriors i autoritzà els menestrals i altres obrers de Lleida perquè amb l'autorització dels paers poguessin elegir dos o tres majorals cada any, i que poguessin convocar la gent del seu ofici per a tractar d'obres de pietat i altres coses lícites i bones. La supervisió reial sobre els gremis i les confraries perdurà sempre. En algunes decisions del mateix Jaume II es palesa la preocupació d'evitar l'enfortiment d'aquestes associacions, quan en 1322 prohibí que entressin els laics a la confraria dels capellans de Tàrraga².

Amb aquest procedir de les autoritats civils, comprenem que les primeres confraries, que tingueren camí obert, foren les que tenien només finalitats religioses i de beneficència, i entre aquestes les que eren constituïdes per clergues com a confreres o almenys com a majorals o capitans.

Altres confraries que en alguns casos fomentaren els comtes o els reis d'Aragó foren les que tenien per finalitat la reconstrucció o la defensa. El rei Alfons I d'Aragó creà una confraria en vista a la defensa de Saragossa, poc temps després de la seva reconquesta (1119).

Encara que es tracti de temps molt posterior (1462) i en cas de guerra civil, "homes de confraries e de parròquies", de Verdú, Bellpuig i Tàrraga, s'havien llogat a sou a la host de Joan de Marimon, per a la defensa del país

1. A. ROMEU DE ARMAS. Historia de la previsión social en España. Madrid, 1944. AGRUIRRE. Concilia Hispaniarum. t. V.

2. PERE GRAS, *La paberia de Lleida*, p. 59. LLUIS SERRET, *Privilegis de Tàrraga*, p. 80. Pròsper DE BOFARULL, A D I A C A , t. XXII. p. 205 i ss. 12. BARAUT. Urgellia, 9, doc. 1192.

contra el rei Joan II; podria ser que haguessin restat sense feina en els tallers per causa de la guerra. Joan de Marimon se'n queixa perquè no són homes d'armes i "van a llur guisa".

Què era una confraria

Fins aquí he donat per suposat que es tractava d'una associació de persones, però les associacions es fan entre persones que pensen més o menys igual i que tenen les mateixes necessitats; per això podem definir una confraria com una associació religiosa que té per objectius uns béns socials i particulars dic particulars, perquè penso en els socis que trobaven en la confraria una ajuda en casos concrets.

La reglamentació o les constitucions de les confraries foren el fruit d'una experiència. Les confraries creades durant la segona meitat del segle XIII tenen unes constitucions desenvolupades i, per tant, la major part dels seus articles continuaran fins al segle XVI; les contingències de l'administració dels béns que s'anaven rebent van exigir a algunes confraries la nova redacció o afegiment de noves constitucions, com ho podem seguir bé en la de la Santíssima Trinitat dels eclesiàstics de Solsona.

Exposaré ara un model de confraria, escollint i fent una mica de sincretisme entre les que funcionaven a principis del segle XIV, època en què es pot considerar normalitzada la reglamentació.

En l'exposició d'aquest tema em baso principalment en les confraries de les comarques on cau el nostre bisbat de Solsona i els antics bisbats d'Urgell, de Vic i Lleida i de Tarragona.

El nom de *confraria* és primitiu, i també és el més general, però no sempre s'anomena així; apareix en llatí amb aquests sinònims: *fraterna*, *fraternitas*, *confratria*; *symbolum quod dicitur confratria*, en una fundació a Tarragona del 1146; probablement es tractava de confraries quan són citats els "col·legia" en un document de Gualter (1477). En català, a més de confraria, hom s'hi refereix amb denominacions generals com *confederació*, *congregació*, *ajustament*.

No s'han de confondre les confraries amb els gremis; hi hagué confraries a les quals pertanyien gent d'un sol ofici i, en algun cas, les constitucions del gremi comprenien aspectes assistencials propis de la confraria; el més corrent dins l'època estudiada era que la gent d'ofici tingués el seu costumari o els

estatuts propis de la professió, i es referien només a la reglamentació del treball, de l'aprenentatge, de la primera matèria, del disseny i altres aspectes laborals o comercials.

El mot *gremi* és tardà i no l'he trobat en la documentació medieval, si bé no he estudiat massa a fons aquest tema; es parla més d'homes d'ofici i de confraries, a les quals pertanyen persones d'un o més oficis determinats, que hom anomena i podem anomenar confraries gremials. La unió de les dues institucions i la seva diferència es palesen en l'article 9 del gremi de paraires de Cardona (1580): "Item, ordenaren que ningun bon fet se pot fer sens lo favor de Déu y de la gloriosa Verge Maria, y com totes las cosas han de tenir un cap y principi y fonament, elegim y dedicam que la gloriosa Verge Maria dels Àngels sia patrona y nostra advocada y de tots los bens remunerada que en lo present libre se posaran y per temps seran trobats, volem que la tercera part sia y servesca per la dita Confraria de la Verge Maria dels Àngels y aquella, remunerada"³; aquesta tercera part s'entenia dels bans o sancions, que s'imposaven als infractors del reglament del gremi.

Invocació religiosa

Els reglaments de les confraries començaven amb una invocació a la Santíssima Trinitat, a Jesucrist, a la Verge Maria i als sants, o amb la fórmula que llegim en el mateix reglament ara citat: "En nom de Déu sia y de la gloriosa Verge Maria y dels benaventurats apostols St. Pere y St. Pau y de tota la cort celestial y de tots los sants del Paradís". No sempre es troba en els estatuts dels oficis.

Si el titular és un sant, s'hi fa constar, com en la de Sant Antoni de Tàrrrega, després de la invocació general.

Béns espirituals

Durant tota l'edat mitjana es valoren molt els beneficis espirituals; és conegut l'interès per la consecució de les relíquies d'un sant; aconseguir la salvació eterna, defugir les penes de l'infern, obtenir indulgències per al perdó dels pecats propis o dels pares difunts, eren aspiracions que movien molta gent; es crearen confraries en vistas a recollir ajuda per a la construcció d'un

3. A. BACH, *Història de Cardona*, p. 337

temple, i no hi consta altra compensació per al confrare que aquests béns espirituals. Per això una de les primeres constitucions de la confraria era la veneració i la festa del sant patró; les confraries, com els benifets eclesiàstics, fomentaren l'erecció de molts altars als temples.

Objectius

La confraria medieval tenia una finalitat provisòria referent a les necessitats comunals, objectiu que es donà en la defensa dels propis béns materials i en la construcció de finalitat col·lectiva; hi hagué algunes confraries d'aquest estil. La major part de les confraries tenien present i es proposaven subvenir unes necessitats d'un sector de persones; des de principis del segle XIV existiren confraries de cecs a Catalunya i a València, i des del segle XII existí la confraria de capellans pobres de Lleida; en aquesta línia es mantingueren moltes confraries, i dic moltes perquè en continuaren existint d'altres amb finalitat més espiritual i constituïda per gent de totes les categories socials. En algunes confraries clericals hi entrava també una finalitat cultural, com fou la de Sant Miquel de Barbens, en la qual era prescrit que en les reunions dels confreres es tingués "un parlament sobre coses honestes i oportunes".

La major part de les confraries medievals es proposaven l'ajuda als confreres en la malaltia: si algun venia a pobresa, no per culpa o vilesa, o a gran malaltia, dels diners "len sie feyta caritat a conseyl e a voluntat de la major part dels confreres". Segons la confraria de Santa Maria d'Ivorra: "En lo VI capítol hordenam, que si negun confrare ho confreresa se trobava en quas (cas) de malaltia en la ciutats, vilas, locs, parroquias e no avia negú quell costenis ho lo veylàs, que los dits capitans lo fasan veylar als dits confreres o confreraessas". En la de capellans de Solsona, traduït del llatí, diu: "Els priors o altres, per manament d'ells visitaran els malalts dins la llegua de distància; si són pobres i si ni ells ni la seva església no els pot ajudar, ho faran els priors dels béns mobles de la confraria, i si mor, es farà el mateix". Una constitució semblant tenia la confraria de Barbens.

En totes les confraries i de qualsevol estament té primacia la col·laboració en les exèquies dels confreres; l'assistència, la lluminària, les misses... En alguna confraria, com la de Sant Antoni de Tàrraga, es demana que el confrare pensi a deixar alguns béns mobles a la confraria per a després del seu òbit. Tant en aquesta com en la d'eclesiàstics de Solsona es demana una aportació

del difunt, i s'entén quan es tracta d'una persona o família que no són pobres; per això consta en la de Solsona: "Després de les misses, dels béns del difunt, es donarà el dinar; del contrari, es farà dels béns de la confraria".⁴

La confraria auxiliava els confreres pobres en les ocasions urgents, que era quan la persona o la família havien de fer una inversió extraordinària o queien en malaltia; algunes confraries ajudaven els pobres en general, no solament com la de Sant Antoni de Tàrraga, que tenia per objectiu preferent l'hospital o els pobres que hi acudien, sinó que també ho practicaven altres confraries, fent caritat als pobres o donant el *pa de caritat* en certes diades, com es troba prescrit en la fraterna de Santa Maria de Lillet (1101), i en altres confraries de Cardona.

Donzelles a maridar

Vers el final del segle XIV van apareixent algunes confraries amb un capítol que ordena ajudar les donzelles a maridar; crec que es donava més en les confraries gremials. Els llegats per a "donzelles a maridar i estudiants estudiar", sia els dos motius, sia un d'ells, com també les fundacions o causes pies amb aquesta finalitat, es difonen molt des del segle XVI endavant, creades per mercaders, eclesiàstics o altres persones adinerades; per això sembla que són un resultat d'una època de mercantilisme, en què corria més moneda; els comptes de les despeses que feien les parròquies i les confraries són un reflex dels canvis econòmics.

En la confraria d'Ivorra podem llegir: "En lo VII capítol hordenam que si sa trobava nenguna doncela fila de negun confrare ho confrasesa, e no avia béns de què la pogués maridar, que dels vots e béns de la dita confraria lo dit Rector ho succhidos seus li agan ajudar e sobvenir."

4. A. BACH, *Cofradia de S. Miguel Arcángel de los sacerdotes del Llano de Urgel*. Rev. Ilerda, 31 (1971), pp. 109-114. A C V. J. RIPOLL I VILAMAJOR, *Varios*, 2, p. 201. Ll. SERRET, *Privilegis de Tàrraga*, p. 21.

A D S. Fons d'Ivorra, perg. 20.

Hi ha confraries, com la de Sant Sebastià de Cardona, que insistien més en els beneficis espirituals amb motiu de la mort del confrare; en vaig publicar un article en CARDENER (1938), pp. 77-89.

El culte i la festa anyal

Si podem prendre com a objectiu aquelles activitats, en les quals es feien moltes inversions, no podem prescindir de la festa anyal del patró, de la conservació del seu altar i de les pregàries obligades dels confreres.

El dia de la festa, que solia ésser el de la reunió general, o assemblea dels confreres és una de les primeres constitucions de totes les confraries; la il·luminació a base de cera i oli, que s'havia de fer no solament per ornamentació, sinó per necessitat; l'associació mantenia una llàntia d'oli, que en molts llocs cremava contínuament davant la imatge del sant, o davant Cos de Crist. Els ciris s'utilitzaven a l'altar, en les processons i exèquies, i en l'acompanyament del viàtic a casa del confrare malalt; les aportacions financeres i les compensacions que es feien quan hom no podia assistir a un acte col·lectiu, es feien sovint amb una lliura de cera, o mitja lliura de bella cera; llavors molts pagesos tenien producció de cera i es feien els ciris.

Se celebraven misses per als difunts. Hi havia dinar, en alguns casos; es taxava el que es podia pagar o despendre per al dinar; així, en la confraria de Sant Miquel, d'eclesiàstics, congregats al Tarròs en 1544, acordaren que no es gastés més d'un ral per confrare. En aquestes reunions es prohibien els jocs, sobretot amb diners. El que sobrava de la festa es donava als pobres.

Es discutien afers de la confraria; es feia la llista de les baixes i altes; s'elegien els majorals o capitans, es corregien alguns capítols, si convenia; entre els capellans es tractaven temes d'interès religiós o moral.

Aquestes reunions anyals tenien el nom de capítol a Agramunt, Granyena, Ivorra, Solsona, Tàrraga. Encara la festa del santuari de la Mare de Déu del Camí de Granyena s'anomena la diada del Capítol, que és una derivació de l'antiga confraria. L'assemblea dels eclesiàstics de l'Urgell era la Congregació.

Conducta moral

En algunes capitulacions es manifesta una intenció moralitzadora en la prohibició dels jocs aleatoris i més encara en les discòrdies o renyines entre els confreres; així ho prescriu la confraria de Santa. Maria de Tàrraga: "Item, stablim que si per aventura, ço que Deus no vuyla, era alguna rencor o mala voluntat e oy entre alguns confreres, que els qui sien covidats i pregats per los davant dits quatre prohoms, que sien reconciliats a gràcia e a amor e ques

perdonen lurs males voluntats, e si per aventura nos volien perdonar, els o aquels per qui romàndrie fossen gitats de la confraria e rases de la carta.

Els *reglaments* de les confraries solien portar la denominació d'ordinacions, capitulació o capítols, règimen, constitucions, i cada article era un capítol, una ordinació o una constitució.

Personal

Des del segle XI, quan comencem a tenir notícia de les confraries o fraternes, tot cristià és cridat a formar part de les associacions religioses més o menys organitzades. Com que els eclesiàstics s'entengueren més aviat, i tingueren més facilitats per part de les autoritats, feren confraries. N'he trobat poques que perduressin només amb associats eclesiàstics; s'hi poden comptar la de Sant Salvador de Lleida i la de Sant Miquel de Barbens; altres, com la de la Santíssima Trinitat de Solsona, començaren associant-se els sacerdots, però no trigaren a admetre laics.

Recordem que el rei Jaume II prohibí que entressin laics a la confraria de capellans de Tàrraga (1322).

En la confraria de la Santíssima Trinitat de Solsona, en 1305, trobem 153 eclesiàstics; tot seguit hi foren admesos com a protectors i participants de les gràcies espirituals el vescomte Ramon Folch de Cardona, la seva muller, madona Maria Alveris; madona Maria, vescomtessa de Canet; madona Filipa d'Anglesola i altres laics i eclesiàstics, en total una vintena. En 1464 s'hi admeteren els seglars com a membres amb tots els drets i obligacions, i les llistes ens donen, ja abans d'aquesta data, 97 seglars associats.

A Cervera hi hagué, des de principis del segle XIV, i potser d'abans, la confraria de Sant Nicolau de preveres; en 1425 encara es mantenia amb associats preveres; en el segle XVII hi havien entrat també els seglars i hom es queixava que els eclesiàstics la dominaven⁵.

Tingué la mateixa evolució la confraria de Santa Eulàlia de Barcelona.

La confraria d'eclesiàstics de Sant Nicolau de Santa Coloma de Queralt es mantenia igual a finals del segle XVI.

A Barcelona es mantingué amb molta vitalitat la confraria de les Dones, que almenys existí des de 1387 i durant tot el període estudiat; sembla que tenia una secció de monges, segons dóna a entendre el "Libre de las monjas

5. A H C C. Fons notarial, Jaume Ferrer (1354), f. 93. Villanueva, t. IX, p. 19. A D S. Fons d'Anglesola, 93, Actes (s.XVII).

confreresas de Santa Eulàlia de la Seu”, on estan redactades les seves ordina-cions⁶.

Es troben poques confraries en les nostres comarques de Ponent que fos-sin d'un sol ofici durant el període estudiat. En trobaríem moltes a Barcelona, i també algunes a Lleida i altres ciutats importants.

Alguna confraria, com la de Sant Joan dels Ferrers, de Cervera (1292), que ben aviat admetia els fusters i els picapedrers (1301).

En els pobles de les nostres comarques de Ponent eren poques les confrar-ies que fossin només d'un estament o d'un gremi, perquè no hi havia una demografia suficient per a mantenir-les; oi més, algunes confraries posaven reserves o prohibien tenir càrrecs en més d'una confraria, i tenint present que els càrrecs s'elegien cada any, no sempre era ben fàcil renovar el personal.

Almenys des del segle XVI es troben les confraries d'estrangers; n'hi hagué a Solsona, a Cervera, a Bagà. Durant aquesta centúria vingueren a Catalunya molts gascons i altres francesos. Del 1536 consta una reglamentació de la que hi havia a Solsona: “Capítols de la Confraria de la Verge Maria del Traspassament en la iglesia de Santa Maria de la vila de Solsona per los casats y fadrins strangers del regne de França y de tota la terra del senyor de Bearn, conte de Foys... ab voluntat y consentiment del molt Illustre Senyor lo Senyor duch de Cardona e gran condestable de Arago, y del egregi Senyor lo Senyor don Joan de Aragó, abbat y administrador del monestir y esglesia de Santa Maria de Solsona... y dels honorables consols y consellers de la dita vila...”⁷

Més endavant (1613), veiem que hi pertanyien persones de molts oficis, i dis-positaven de diners perquè es proposaven fer una inversió de 200 lliures per a fer una creu de plata.

A la universitat de Lleida les confraries d'estrangers foren motivades per la presència d'estudiants d'altres països.

A Cervera hi havia la confraria, que també s'anomena Germandat dels *Estudiants* de Nostra Senyora de la Soledat (1635), però sembla que fou crea-da després del període exposat.

En les terres d'Urgell i Segarra s'introduí molt aviat la devoció i la *confra-ria del Roser*, és a dir a finals del segle XV. A Anglesola en 1568 hi havia l'altar del Roser i, en 1601, el reglament de l'antiga confraria de Santa Maria prengué el nom del Roser i es redactaren unes noves constitucions; en una d'elles s'establia un nombre tancat d'associats, que havia de comprendre 110 homes i

6. España Sagrada, t. 29, p. 246. A D B, Confraries.

7. A D S, 90, Confraries.

55 dones, en record de les cent cinquanta avemaries i quinze parenostres⁸.

Una altra classe d'associats a unes confraries eren els *fadrins*. A Cervera hi havia (1511) la confraria, que s'anomenava *Caritat infants gitats*.

Dirigents

No tenim prou documentació per a donar notícies certes de l'organització completa de les primeres confraries, dels segles XI o XII, que tenien per finalitat uns béns espirituals o la reconstrucció de temples; un indici, quant a aquest punt, ens el dóna un contracte de 1218 sobre una donació al cenobi de Roca Rossa, feta per Arnau de Canet i sa muller Anglesa; el receptor és el prior, amb el consell dels germans de la confraria nostra⁹. Un ressò tardà d'aquesta organització senzilla el trobem a la confraria de Santa Maria i Sant Cugat d'Ivorra; el rector de la parròquia era el factòtum i algunes vegades consten els dos capitans.

En la de capellans de Sant Nicolau de Cervera hi hagué primerament dos capitans clergues i quatre prohoms; més tard (s.XV) eren dos priors.

La confraria d'eclesiàstics de Solsona tenia un capità de la vila i un altre capità rector de fora; a més, el caixer era un altre capellà que no era capità, ni tenia la clau de la caixa.

Les confraries de la Guardiollada tenia tres capellans, capitans.

La de Barbens, també d'eclesiàstics, però reglamentada més tard, era dirigida per dos majorals.

Les de Santa Maria i de Sant Antoni de Tàrraga tenien quatre capitans.

La de Santa Eulàlia de Barcelona (1354), tenia tres clergues, que s'anomenaven priors.

La d'estrangers de Bagà tenia dos capitans i quatre confreres més, fills de la vila.

Des del segle XV solen constar dos priors, sobretot en els poblets, però en la confraria de Santa Maria d'Anglesola, en 1541, encara hi consten quatre capitans.

La confraria de Sant Sebastià de Cardona elegia cada any dos administradors i quatre bones persones de la confraria que fossin els consellers d'aquells dos; tots aquests podran elegir "acaptados ye cullidors en tot lo comtat de Cardona".

8. A. parr. d'Anglesola. Llibre del Roser.

9. A D S. Cartolari de Roca Rossa, Vd. J. PONS GURI, El cartolari de Roca Rossa, doc. 143.

Economia

Per si sola, una associació és una força, una potència; en el nostre cas, tractant-se d'unions de base religiosa, es posava un bon fonament, perquè primerament hi havia i es procurava la unió dels esperits i la caritat envers les persones necessitades o altres exigències comunals; era normal, per tant, que es comptés amb l'aportació financera.

En les confraries, creades per a la reconstrucció de les catedrals, els diners o donatius sortien dels associats, sense esperar altra compensació que els béns espirituals, a més de l'obra que havia de servir per a tots. Se solia indicar l'aportació mínima i l'acceptació de donatius no tenia límits. El mateix s'esdevenia si es tractava d'una confraria a favor d'un hospital, com la de Sant Antoni de Tàrraga.

En les altres confraries de seglars, en general es tractava de gent d'ofici i pagesos, que no disposaven de gaire diners i havien d'afrontar temporades o moments de despeses extraordinàries. S'imposaven, per això, unes taxes periòdiques, però també es comptava amb la caritat espontània dels cristians, tant si eren associats com si no ho eren. A mesura que la comptabilitat prenia més volum, tenien lloc més reformes o correccions de capítols en l'administració.

Confraternitats espirituals

En la confraria que fundà el bisbe d'Urgell, sant Ermengol, en 1005, a favor de Sant Pere de Frontanyà (o de la Portella), es demanà una aportació per al monestir de la Portella, però també vol que els confreres s'ajudin en cas de malaltia i es facin sufragis per als difunts; el bisbe d'Urgell i el de Narbona fan participants als associats dels béns espirituals del monestir i d'indulgències.

La confraria de Santa Creu de Barcelona es mantenia, primerament (1100), d'una part del delme dels canonges, amb la compensació dels béns espirituals de la confraria.

El bisbe d'Urgell, sant Ot, fundà diverses confraries; una (1101), a favor del priorat o monestir de Santa Maria de la Pobla de Lillet; es demana un sester de blat, un altre d'ordi i una canyada de vi. Celebrava la congregació el dia de Sant Ermengol. Una compensació era el perdó de la tercera part de la

penitència corporal. També radicava a la parròquia de Cabanabona de la Segarra la confraria de Sant Joan en 1101, que seria una altra fundació del bisbe sant Ot.¹⁰

En el concili de Narbona de 1127 es promogué la reconstrucció de la Seu de Tarragona; per això es creà una confraria; es demanaven 12 diners l'any, tant als clergues com als laics; al confrare difunt se li celebrava la missa en sufragi, i en vida se li assegurava la pau i treva de Déu. No sabem si es tractava de la mateixa confraria, de la qual dóna notícia Marca Hispanica en referir-se al concili provincial de 1146; podria ésser una confraria europea, perquè s'hi afilià el papa Eugeni III i sant Bernat de Claravall, si bé era a favor de la catedral de Tarragona. Pel cartolari de Poblet ens assabentem que en 1169 existia una confraternitat espiritual, on entraven els benefactors del monestir.

La confraria dels Capellans Pobres de Lleida rebia donatius dels canonges i d'altres persones (1188); sembla que també hi aportaven el que podien els mateixos capellans; més endavant (s.XIV) disposaven de censos de fundacions.

Al priorat de Roca Rossa hi havia una confraternitat espiritual en 1218, que rebia les rendes d'un mas.

El bisbe Ramon d'Anglesola fundà una confraria per a l'ajuda de la fàbrica de l'església de Vic (1268).

La confraria de Sant Joan de Cervera, que depenia de la comanda dels Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem de la mateixa vila, sembla que era del mateix estil, en els primers temps; en tenim les primeres notícies del 1284¹¹.

Economia de les altres confraries

Potser entre unes i altres confraries no hi havia tanta diferència, com demostra la poca documentació de les primitives; el cas és que en les de creació posterior, sia per la cojuntura dels gremis, sia pel progrés administratiu i econòmic, hi trobem més determinades les prescripcions financeres i altres aspectes de l'economia creditícia.

En les primeres confraries de Cervera, juntament amb l'aportació monetària, o a canvi d'aquesta, els capitans captaven blat, oli, cera; també demanaven mobles del confrare difunt.

10. BARAUT, Urgellia 9, doc. 1192.

11. Villanueva, op. cit. t. VIII i XI, sobre l'Urgell; t. VII, de Vic. Florez, Risco. España Sagrada, t. 28, de Vic. Marca Hispanica, p. 499, sobre Tarragona. A D S. Cartolari, 3, de Roca Rossa, o J. PONS GURI, El Cartolari de Roca Rossa, doc. 143. J. Trenchs i F. Lara, La casa de Caridad y la confradía de los Clérigos Pobres de Lérida. Rev. Ilerda, 36, pp. 7-36 (1975).

A H C C. Confraries, caps 1, doc. 3.

En la de Santa Maria de Tàrrega (1269) i altres pobles solien donar una quantitat d'entrada i 12 diners l'any, que a Tàrrega eren 4 diners en cada un dels capítols que se celebraven durant l'any.

Vers la meitat del segle XIV, l'aportació puja al doble, o més; dos sous l'any; la de Sant Llorenç dels teixidors de Cervera, demanava 5 sous cada any. En la de la Trinitat dels clergues de Solsona s'abonaven dos sous cada any. Si un associat donava de cop 40 sous, no calia que donés res més en tota la vida. Els laics protectors d'aquesta confraria havien de donar 10 sous l'any, que representaven un capital o hipoteca de 10 lliures.

En la confraria d'Ivorra, els afiliats donaven una punyera de forment, una d'ordi i un quarter de vi, o el seu convalent.

Les constitucions de la confraria de clergues de Barbens prescrivien el repartiment entre els associats de les despeses per any, que no podia passar de 4 sous per confrare (1544). Si un confrare, que no fos pobre, no assistia als aniversaris dels confreres difunts, pagava una lliura de cera. Si la família del difunt no abonava el dinar dels assistents a l'enterrament o funeral, es pagava del fons de la confraria.

La de Sant Sebastià de Cardona rebia 6 diners d'entrada i 3 diners més cada any (1482); ara bé, aquesta confraria tenia bons socis protectors, un dels quals era el comte de Cardona.

En l'administració dels diners de l'Església hi havia la prescripció costumària que s'havien de posar en lloc segur. Les confraries no havien de tenir sempre els diners sobrants dins una caixeta. Els béns immobles procedien de llegats dels confreres o d'altres persones, i també de les inversions que feia la confraria, perquè els diners estiguessin en lloc segur i rendible.

Per a donar un exemple, he escollit la confraria de clergues de Solsona.

Vers la meitat de la catorzena centúria rebia 1144 sous de diverses fundacions i censals; un dels censos més gros era el que abonava el consell municipal de Solsona, que era de 300 ss. Tot sovint els municipis havien de recórrer a les confraries o comunitats parroquials per a aconseguir un préstec, a base d'una manlleuta o de la venda d'un cens. En total eren 37 censataris els que tenia aquesta confraria.

A Solsona representava un recurs contra els prestamistes jueus, perquè el préstec que feia la confraria era el cinc per cent.

La caixa

Quan en la documentació medieval es parla de l'arxiu, es tractava de l'armariet on es guardaven els diners i els llibres de la comptabilitat. En les confraries s'estilava més la caixeta de dos o tres panys; cada prior tenia una clau. En la confraria citada, la caixa era guardada per un altre clergue que no era prior, ni tenia la clau, i en la caixeta hi havia dos panys i dues claus.

La caixa era prescrita per les constitucions de la confraria, i més tard per les constitucions sinodals.

Àmbit geogràfic

Les confraries que tenien per objectiu la reconstrucció d'un temple catedralici o el recolzament d'un monestir pobre o incipient no tenien terme territorial delimitat.

Les confraries de clergues eren interparroquials, com la dels capellans pobres de Lleida; la de Santa Maria de la Guardiollada, també de capellans d'aquesta zona de la Segarra; la dels capellans de Solsona, que comprenia moltes parròquies del Solsonès. La de Sant Miquel de Barbens s'estenia als bisbats d'Urgell, de Vic i de Tarragona i, més tard, de Solsona; el centre era Barbens, tenia un radi de dues llegües i mitja. Les confraries gremials solien ésser d'àmbit local.

Classes de confraries

No es pot parlar de classes de confraries, com ho podem fer d'oficis o de professions. No naixien especificades de manera que la gent pogués escollir la que li venia bé. Encara que les associacions laborals procedissin d'una tradició molt antiga, les confraries medievals nasqueren d'una necessitat d'un país, d'una institució religiosa o d'un col·lectiu professional. Entre les necessitats d'un país hi comprenc tant la pràctica de les benaurances, com la construcció d'un temple o d'un pont.

Les primeres que trobem documentades són les que nasqueren a l'entorn d'un monestir o d'una catedral en construcció. La primera documentada és la del monestir de la Portella, o de Sant Pere de Frontanyà, de l'arquebisbe de

Narbona, promoguda pel bisbe d'Urgell, sant Ermengol, i el comte; es tractava de la creació d'aquest monestir¹². Una d'aquestes sembla la que apareix documentada, com ja en ple funcionament, en 1101: la fraternitat de Sant Joan, que tenia el seu centre a Cabanabona del bisbat d'Urgell¹³. Documentada de la mateixa data fou la confraria promoguda pels monjos del monestir de la Pobla de Lillet; els associats havien de fer una aportació en blat i en vi. El bisbe d'Urgell, sant Ot, fou un promotor d'aquestes i altres confraries; alguna venia amb el titular de sant Ermengol. N'hi hagué, almenys des del segle XII, al monestir de Gualter. En 1218 n'existia una que rebia tota una família amb els seus béns donats al priorat de Roca-rossa. Altra confraternitat espiritual a Poblet (1169). Des del 1127 és documentada una confraria a Tarragona en visites a la reconstrucció de l'església arquebisbal. A Vic n'existia una altra que afavoria l'obra de la catedral¹⁴.

Entre les *confraries d'eclésiàstics* mencionaré la de capellans pobres de Lleida, creada dins el segle XII, que prengué el nom de Sant Salvador en 1338. La de Santa Creu de la catedral de Barcelona (1100). La de la Santíssima Trinitat de Solsona, que tenia reglament en 1305, però molt anterior. Semblen de la mateixa època la de Sant Nicolau de Cervera; la de Santa Maria de la Segarra, amb centre a la Guardiola i, més tard, a l'ermita del Camí de Granyena. La confraria dels capellans de Tàrraga (1322). En un concili provincial de la tarraconense de 1244 es parlà de les "colligationes illicitat facientes in clero". Almenys des del segle XIV, a Tarragona hi hagué la Confraria dels capellans amb el patronatge de Santa Maria. Altra confraria que comprenia capellans, de diversos bisbes veïns fou la de Sant Miquel, que posà per centre Barbens, amb un radi de dues llegües i mitja, però no n'hi havia de Lleida; n'existeix el reglament de 1544.

Algunes d'aquestes confraries admeteren seglars més endavant, com a afiliats o com a protectors.

Tenim també notícia de confraries d'*estrangers*; la de Bagà existia ja en segle XIV; les de Cervera, de Solsona i de Tàrraga consten del segle XVI, però podrien ésser anteriors.

12. J.TRENCH I LARA PEINADO. Op. cit. J.SANTAMARIA, *Memòries del monestir de Sant Pere de la Portella*, p. 36.- A H CC. Confraries. C D I A C A, t. 40.- BACH, *Granyena, un poble de la Segarra*. Solsona, 1980.- LI. SERRET, *Privilegis de Tàrraga*. doc. 80.- AGUIRRE, *Concilia Hispaniarum*, t. V.- BACH, La cofradia de "Sant Miquel arcàngel". *Ilerda*, 31 (1971).- A C B. Confraries.- ELOREZ. *España Sagrada*, t. 29, p.245.

13. BARAUT, *Urgellia* 9, doc. 1192.

14. Id. doc. 1190. VILLANUEVA, op. cit. t. XI, p. 30 i 184. BACH, *Urgellia* 8, Gualter, doc. 23. A D S. Gualter, perg. 6 (s.XII). AHCC. Not. A. Bonet, a. 1407, f. 301. J.PONS GURI, Op. cit. doc. 143. Barcelona, Cartolari de Poblet, doc. 311. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 1938. *España Sagrada*, t. 28, p. 199 i t. X, p. 17.

Confraries de les *Dones* existien a Barcelona (XIV); en un dels seus capbreus hi ha el "Libre de las monjas confraessas de Santa Eulàlia de la Seu. Les ordinacions"(1524). En una consuetud de Balsareny, n'hi ha una de citada, però no em consta que sigui medieval (s.XVII).

Podríem anar fent classificacions, però podem agrupar les altres confraries medievals dins el marc dels oficis. En els pobles del bisbat de Solsona se'n troben poques que fossin exclusives d'un sol ofici o professió, com ho fou la dels notaris de Cervera (XIV).

Bisbat de Solsona

Per manca d'espai no puc detallar més; només faré un resum estadístic de les confraries documentades del nostre bisbat.

Anteriors a la segona meitat del s.XVI, 90. Titulars diferents, 44. Patronatge de Santa Maria, 15. Vénen a continuació els següents titulars; Cos de Crist o Minerva, Sant Joan, amb preferència el Baptista; Sant Marc, Sant Nicolau, Sant Eloi, Sant Miquel, Sant Cristòfol, Sant Antoni abat...

A Cervera n'hi hagué, 12; a Solsona, 9; a Tàrrrega, 8; a Berga, 6; a Cardona i Bellpuig, 5.

La manca de documentació ens impedeix de donar notícies d'altres pobles importants. Durant el segle XVI s'estengué arreu la confraria del Roser, que no resta inclosa en aquest treball.

